

Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje
Projektna pisarna Škofljica
Ulica ob hrastih 11
SI – 1291 Škofljica

Datum: 7. 3. 2023

ZADEVA: Strokovna recenzija dokumenta z naslovom "NATURA 2000 PLAČILA NA LJUBLJANSKEM BARJU – Predlog določitve površin za izvajanje režimov" z dne 14. 12. 2022, ki ga je pripravil ZRSVN v okviru projekta LIFE17 IPE/SI/000011

Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU je bil na podlagi javnega naročila (št. 430-034/2023-2 z dne 22. 2. 2023) »Prostorska določitev še ohranjenih površin s HT 6410 in HT 7230 na območju KPLB ter strokovna recenzija predlaganega režima za barjanskega okarčka in HT 6410« izbran (Obvestilo o oddaji javnega naročila št. 430-034/2023-5 z dne 1. 3. 2023) za strokovno recenzijo dokumenta »Predlog določitve površin za izvajanje režimov«, ki ga je pripravil Zavod RS za varstvo narave (nosilci naloge: Primož Glogovčan, Mateja Žvikart, Martina Kačičnik Jančar) v okviru akcije C.3 projekta LIFE17 IPE/SI/000011, katerega nosilec je Ministrstvo RS za naravne vire in prostor.

Omenjeni dokument (v nadaljevanju: Gradivo) vključuje:

- I. datoteko z opisom predloga določitve površin za izvajanje režimov na Ljubljanskem barju (ime datoteke: N2k_plačila_barje_utemeljitev_14122022-1) in
- II. datoteko z vrisanimi tremi conami/sloji: A – barjanski okarček prisoten, B – ekstenzifikacija travnikov, C – strašničin mravljiščar (ime datoteke: N2k_plačila_LjB_dec2022.shp).

V skladu z zahtevami Projektne naloge (z dne 22. 2. 2023), ki je del omenjenega javnega naročila, smo pripravili strokovno recenzijo, ki sledi spodaj. Dobesedno navajanje besedila iz Gradiva je v navedkih in poševni pisavi.

I. Datoteka z opisom predloga določitve površin za izvajanje režimov na Ljubljanskem barju (N2k plačila_barje_utemeljitev_14122022-1)

Datoteka vključuje (tri) poglavja UVOD, PODROBNEJŠI OPIS POTREB VZPOSTAVLJANJA REŽIMOV NA OBMOČJU LJUBLJANSKEGA BARJA (s 6 podpoglavji: 1 – Splošni režim, 2 - Režim za ohranjanje obstoječih (sub)populacij barjanskega okarčka in/ali ustreznega habitata na parcelah, kjer je vrsta oz. habitat še prisoten (površine A), 3 – Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin (površine B), 4 – Režim za konverzijo njiv v travnike (površine B), 5 – Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin za vrsto metulja strašničin mravljiščar (površine C), 6 – Analiza kmetijske rabe tal in GERK-ov) in ZAKLJUČEK.

Poglavje UVOD

2. odstavek: ... Kot izhodišče za določitev izvajanja N2k plačil je bila v začetni fazi načrtovanja ukrepov Strateškega načrta (SN) leta 2020 vzeta takrat veljavna cona potencialnega vpisa KOPOP za operacijo »Steljniki – STE«, ki je ciljno namenjena ohranjanju barjanskega okarčka in je bila velika cca. 309 ha. KOPOP je prostovoljen ukrep s katerim želimo kmete vzpodbuditi k izvajanju prilagojenih kmetijskih praks. Zaradi prostovoljnosti in tveganja, da se kmetje preprosto ne bodo odločali za izvajanje, so cone potencialnega vpisa KOPOP vedno določene širše in vključujejo tudi površine, ki za varstvo vrste niso ključne."

RECENZIJ

Prostovoljnost za pristop v ukrep KOPOP (STE) in tveganje, da vstopa ne bo, ne smeta biti razloga za povečevanje velikosti cone potencialnega vpisa KOPOP izven površin (...*"določene širše in vključujejo tudi površine, ki za varstvo vrste niso ključne."*), ki za izvajanje KOPOP ukrepa niso primerne z vidika ohranjanja oz. izboljšanja stanja biotske pestrosti. Cona se mora določati na strokovnih podlagah (upoštevaje izhodiščno stanje vegetacijskih tipov in nanje ekološko vezanih živalskih vrst), z jasnim ciljem (kaj, kako, kdaj, koliko) in jasno določenimi kazalniki rezultatov in učinkov ukrepa. To pomeni, da se isti KOPOP ukrep (specifične zahteve!) ne sme izvajati na površinah z različnimi vegetacijskimi tipi, saj ima nanje različne učinke, ki so lahko tudi škodljivi z vidika dolgoročnega vzpostavljanja ciljnega vegetacijskega tipa v širšem območju (npr. coni režima).

3. odstavek:... *"Zavod RS za varstvo narave je v sklopu bilateralnih usklajevanj z Evropsko Komisijo to intervencijo dvakrat vsebinsko podrobno pojasnjeval in razložil, zakaj določitev režima na velikih površinah za tako specifično vrsto kot je barjanski okarček, ni ustrezno."*

RECENZIJ

- Cilj uvajanja in določanja naravovarstvenega režima ne sme biti zgolj vrsta, temveč v (fragmentirani) krajini ohranjanje, izboljšanje in obnavljanje ciljnih življenjskih okolij (vegetacijskih tipov), ki jih vrste, ki so na ta življenjska okolja ekološko vezane, potrebujejo za svoj obstoj. Iz vidika posamezne vrste to namreč pomeni vzpostavitev ekološkega omrežja (in ne ohranjanje majhnih, izoliranih bivališč), ki ga sestavljajo bivališča (v katerih živijo lokalne populacije) in koridorji, ki bivališča povezujejo ekološko, funkcionalno in strukturno. Le na takšen način se lahko vzpostavlja, obnavlja in ohranja biotska pestrost v fragmentiranih (eko)sistemih, kot je npr. ostanek sistema oligotrofnih mokrotnih travnišč (življenjsko okolje barjanskega okarčka) na Ljubljanskem barju. Obsežnost posameznega tipa življenjskega okolja na krajinskem nivoju je pomembna tudi zato, ker se z večanjem površine povečuje njegova heterogenost (na nivoju mikrobivališč). Večja heterogenost se odraža v večji prostorski in časovni raznolikosti ekoloških razmer v življenjskem okolju. To pomeni, da nenadna neugodna okoljska sprememba (npr. suša, neurje), ki deluje v celotnem območju določenega življenjskega okolja, različno prizadene posamezna bivališča, zato je verjetnost, da zaradi nenadne naključne okoljske spremembe izumrejo vse lokalne populacije, manjša. Iz navedenih razlogov SE NARAVOVARSTVENI REŽIM (mora) UVAJATI NA PROSTORSKO OBSEŽNEM OBMOČJU, ki zagotavlja obstoj ekološkega omrežja in v njem živečih viabilnih populacij. Ker obstaja velika verjetnost, da prostorsko obsežno območje ni homogeno z vidika prisotnosti tipov življenjskih okolij (vegetacijskih tipov), je smiselno uvesti stopnjevitost (gradacijo) režima. Torej, najprej je potrebno definirati režim 1. stopnje z zahtevami, ki bodo veljale za vse površine v tem območju, ki jih zahteve naslavlajo. Zahteve režima 1. stopnje se nadgradi s specifičnimi režimi. Vsak od njih je definiran za posamezen vegetacijski tip, geografsko ustrezno opredeljen in velja (poleg zahtev režima 1. stopnje) za vse površine tega vegetacijskega tipa v območju režima 1. stopnje.
- Barjanski okarček ni *"tako specifična vrsta"*, je pa ekološko specializirana vrsta (ti. ekološki specialist), kar velja za še mnogo drugih rastlinskih in živalskih vrst. Je le ena od vrst, ki so ekološko vezane na oligotrofna, ekstenzivno vzdrževana mokrotna travnišča (travnike in nizka barja), ki so na Ljubljanskem barju že skoraj izginila zaradi izsuševanja površin in nadaljnega inteziviranja kmetijske rabe. Poudarjanje *"specifičnosti vrste"* (s strani avtorjev Gradiva) kot razloga za opravičevanje pred težo zahtev Evropske komisije, je neupravičeno in je posledica nacionalne izpostavljenosti vrste zaradi procesa reševanja Uradnega opomina – kršitev št. 2019/4058, ki ga je dne 25. 7. 2019 Evropska komisija naslovila na državo Slovenijo.

4. odstavek:...*"Pri podrobnejšem načrtovanju in umeščanju omenjenih plačil na območje Ljubljanskega barja smo naleteli na določene težave, ki so podrobneje opisane v nadaljevanju in zaradi katerih ugotavlja-mo, da bo potrebno to intervencijo na območju Ljubljanskega barja izvajati nekoliko drugače kot je zapisano v Strateškem načrtu."*

RECENZIJ

Jasno načrtovanje (vsebinsko, geografsko, pravno,...) pogojev in aktivnosti za uvedbo plačil Natura 2000 na Ljubljanskem barju bi moralo biti izvedeno že v fazi priprave nacionalnega Strateškega načrta SKP 2023–2027 in bi lahko tudi bilo, če bi se v pripravo vključilo ustrezne strokovnjake, delujoče izven, za omenjeni dokument pristojnih ministrstev (MKGP, MNVP – prej MOP) in javnih zavodov (ZRSVN). MNVP RS in ZRSVN, kljub opozorilom strokovnjakov, le-teh nista vključila v pripravo strokovnih podlag za uvedbo plačil Natura 2000 na Ljubljanskem barju, kar se je (kot ključna pomanjkljivost) izkazalo na sestanku na MOP RS dne 14. 11. 2022, na katerem so bili prisotni

predstavniki MOP RS (Maja Cipot, Ida Jelenko Turinek, Andrej Bibič, Julijana Lebez Lozej, Mateja Blažič, Urška Hren), MKGP RS (Nino Kirbiš, Polona Kolarek Novšek, Jure Čuš), ZRSVN (Mateja Žvikart, Primož Glogovčan), JZ KPLB (Janez Kastelic, Gregor Lipovšek), BF UL (Valerija Zakšek), CKFF (Barbara Zakšek) in ZRC SAZU (Tatjana Čelik).

5. odstavek: *... "Barjanski okarček je na barju kritično ogrožen in v slabem ohranitvenem stanju. Njegova populacija je tako maloštevilna, da je na robu izumrtja. Trenutno živi samo še na dveh fragmentih primer-nega habitata. Na enem fragmentu v zadnjih letih v okviru kohezijskega projekta PoLJUBA poteka reintrodukcija vrste. Populaciji, ki sta navzoči na teh dveh fragmentih, nista povezani oziroma se povezljivost trenutno zagotavlja z aktivnim prenašanjem osebkov. Enoten habitat vrste, kot je bil navzoč pred desetletji, je izgubil povezljivost in okarček ga, zaradi omejene mobilnosti in zanj značilne vezanosti na larvalni habitat, ne zmore več sam ponovno naseliti. Njegov življenjski prostor je močno prizadet predvsem zaradi intenzivnega izsuševanja območja v preteklem stoletju, kar je omogočilo intenzivno kmetijsko rabo, tako z intenziviranjem travnikov kot tudi s preoravanjem travnikov v njivske površine.... Veliko težavo predstavljajo tudi njivske površine nastale iz nekdanjega travniškega habitata vrste, ki so na območju razporejene tako, da onemogočajo spontano/naravno kolonizacijo (v kolikor bi se vrsta v prihodnje številčno okrepila)."*

RECENZIJA

- Pravilna dikcija povedi *"Barjanski okarček... živi samo še na dveh fragmentih"*, je: **... živi na dveh fragmentih...**, ker do leta 2020, ko smo (izdelovalci te recenzije) v okviru projekta PoLJUBA izvedli reintrodukcijo vrste na drug fragment (NR Iški morost), je vrsta živela le ŠE na enem fragmentu oligotrofnih, ekstenzivnih mokrotnih travnikov.
- Reintrodukcija ne poteka več, ker se je zaključila julija 2022, zaključno poročilo je bilo potrjeno s strani naročnika (JZ KPLB) oktobra 2022 in objavljeno na spletu, torej dva meseca pred izdelavo obravnavanega Gradiva. Pričakovali bi, da so predstavniki državne naravovarstvene institucije (ZRSVN) s tem seznanjeni.
- Zapis, da se povezljivost populacij v obeh fragmentih zagotavlja z aktivnim prenašanjem osebkov, je strokovno popolnoma zgrešen, hkrati pa presenetljiv, saj ga s strani predstavnikov državne naravovarstvene institucije (ZRSVN) ne bi pričakovali. Kaj je ekološka povezljivost, smo na kratko zapisali v besedilu recenzije 3. odstavek, več pa si lahko izdelovalci Gradiva preberejo v temeljnem svetovnem dokumentu "IUCN Guidelines for conserving connectivity through ecological networks and corridors (2020)"; <https://portals.iucn.org/library/node/49061>.
- V povedi *"... zanj značilne vezanosti na larvalni habitat"* je ponovno poudarjanje **specifičnosti vrste** neupravičeno, saj navedeni zapis velja tudi za druge vrste, ki so ekološki specialisti.
- Zagotovo je izsuševanje Ljubljanskega barja v preteklem stoletju eden ključnih razlogov za nadaljnje intenziviranje kmetijske rabe ter izginjanje in fragmentacijo oligotrofnih mokrotnih travnišč. Iz vidika procesa vzpostavljanja različnih režimov upravljanja površin na Ljubljanskem barju s ciljem izboljšanja stanja biotske pestrosti v tem (zavarovanem) območju Natura 2000, je nujno izpostaviti, da intenzivno izsuševanje še vedno poteka. Z izsuševanjem mokrotnih travnišč močvirne oz. vlagoljubne rastline postopoma izginjajo, ker niso konkurenčne rastlinskim vrstam, ki dobro uspevajo na nekoliko bolj sušnih (in hranljivih) tleh, hitrejše je zaraščanje z lesnimi vrstami (krhliko, pepelnatosivo vrbo), ki preko procesa evapotranspiracije še dodatno izsušujejo tla, vlagoljubne vrste nevretenčarjev izgubijo ustrezna mikrobivališča in hranilne vire. Poleg omenjenih sprememb v sestavi in strukturi travniščne vegetacije, se z rednim vzdrževanjem drenažnih jarkov (s poglobljanjem in čiščenjem le-teh) vnaša dodatne organske snovi na travnišče, saj je na Ljubljanskem barju praksa, da se izkopana zemlja, blatna usedlina (s hranili) z dna jarkov in rastlinstvo iz jarka odlaga na travniško površino ob jarku ali raztrosi na travnik v pasu 5 (ali celo do 10) m ob poglobljenem jarku; posledice so podobne kot ob gnojenju travnišč.
- Pomembnejši razlog kot je obsežnost in prostorska razporeditev njivskih površin za onemogočeno spontano kolonizacijo kljub morebitni prihodnji številčni okrepitvi populacije barjanskega okarčka, je odsotnost ali majhnost fragmentov oligotrofnih mokrotnih travnišč v dosegu disperzijskega potenciala vrste. Izven tega območja sta najpomembnejša razloga izjemna redkost in velika fragmentiranost obstoječih tovrstnih površin na Ljubljanskem barju.

6. odstavek: *... "Trenutno je ustreznega habitata za dolgoročno preživetje in izboljšanje stanja vrste na Ljubljanskem barju premalo in ga je treba nadalje vzpostavljati, hkrati pa zagotoviti tudi njegovo zelo zahtevno rabo in zaščito pred invazivnimi tujerodnimi vrstami. Predvidena vzpostavitev habitata barjanskega okarčka na vseh 350 ha zahtevanih površin naenkrat in z uniformnim ukrepanjem na travniških površinah, ki so v različnih stanjih kmetijske rabe, zaradi zahtevnosti naloge preprosto ni mogoča."*

RECENZIJA

Raba oligotrofnih mokrotnih travnišč je s strokovnega, fizičnega in finančnega vidika ena najmanj zahtevnih, saj je dovolj le košnja 1x v letu ali 1x na 2–3 leta (odvisno od vegetacijskega tipa). Ni stroškov in napora zaradi gnojenja, uporabe FFS in tržnih semenskih mešanic, vzdrževanja hidromelioracijskega omrežja jarkov itd. Zaradi visokega nivoja talne vode in posledične namočenosti tovrstnih travnišč je tudi zaraščanje s khrliko in zlato rozgo težje in počasnejše. Upoštevajte (i) trenutno izredno slabo ohranitveno stanje tovrstnih travnišč v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, (ii) nespoštovanje prepovedi, ki veljajo za zavarovano območje, (iii) nekaznovanje izvajanja predhodno navedenih aktivnosti in (iv) popolno odsotnost drugih prepovedi oz. obveznih ukrepov s katerimi bi se v zadnjih 20-ih letih preprečilo slabšanje stanja travnišč v tem območju, pa je obnova in ponovna vzpostavitev (eko)sistema oligotrofnih mokrotnih travnišč v zadostnem prostorskem obsegu in kakovosti, ki bosta zagotavljala ohranjanje viabilnih populacij rastlinskih in živalskih vrst, ekološko vezanih na ta ekosistem, zahtevna naloga.

7. odstavek:...*"Uvajanje enotnega režima Natura 2000 na 350 ha, kot je predviden v Strateškem načrtu, je torej neustrezno in tudi nesmiselno. Logika določevanja con potencialnega vpisa KOPOP je namreč dru-gačna kot uvajanje režima – pri KOPOPu so cone zaradi prostovoljnosti in tveganja, da se kmetje preprosto ne bodo odločali za izvajanje, vedno določene širše, predvideva se tudi postopnost vpisa v ukrep. Pri uvajanju režima pa je izhodišče drugačno. Izhajamo iz cilja ohraniti vrsto in habitat (kjer sta še prisotna) oz. njen habitat izboljšati na točno določenih površinah. Režim na predvidenih 350 ha zahteva takojšnje in enotno izvajanje zahtev, ne glede na stanje zemljišča in preteklo gospodarjenje."*

RECENZIJ

- Kaj in kdo je razlog, da je v nacionalnem Strateškem načrtu SKP 2023–2027 predviden en, enoten režim, je razloženo že v recenziji k 4. odstavku Uvoda (glej zgoraj).
- Nerazumljivo pa je, da izdelovalci Gradiva ravno nasprotno mnenje zagovarjajo za določevanje con potencialnega vpisa KOPOP ukrepov. Npr., za ukrep KOPOP-STE je bila na Ljubljanskem barju v letu 2020 določena cona 309 ha (glej 2. odstavek Uvoda v Gradivu), za leto 2023 ta cona znaša pribl. 200 ha (pribl. 48 ha v NR Iški morost in okolici in pribl. 160 ha med Igom in Škofljico; vir: Javni pregledovalnik MKGP, Kontrolni sloji 2023, STE_23: Evidenca območij steljnikov (STE_23) z dne 27. 2. 2023) oz. 122 ha (vir: Vlada RS, 22. 2. 2023: Program upravljanja območij NATURA 2000 za obdobje 2023–2028 – predlog za javno seznanitev, Priloga E). Za 309 oz. 200 ali 122 (odvisno od vira podatkov – glej zgoraj) ha je torej predviden enoten ukrep (enake zahteve rabe: glej ukrep BK.3 na str. 731–732 v SN-SKP_izpis-iz-SFC-7.11.2022.docx) ne glede na različne vegetacijske tipe, ki so prisotni na travniških površinah v omenjenih conah (op. te cone vključujejo tudi njive, intenzivno gojene travnike, visoka steblikovja, visoka šašja, gozdne otoke, jelšev grez itd.). Namreč, naše mnenje je, da se izhodišče za uvajanje režima le v obveznosti zahtev (režima) in prostorski obsežnosti le-teh razlikuje od KOPOP ukrepov, ki so prostovoljni, cilj obeh pa mora biti enak: ohranjanje in/ali izboljšanje stanja določenega tipa življenjskega okolja (vegetacijskega tipa) z vrstami, ki so ekološko vezane nanj. Ravno zato se mora tudi cone vpisa KOPOP ukrepov strokovno načrtovati in izvajanje vsebinsko specifičnega ukrepa KOP omogočiti le na površinah, ki so za ta ukrep primerne za doseganje pozitivnega učinka ukrepa.

8. odstavek:...*"Dinamika spreminjanja kmetijske rabe na Ljubljanskem barju je velika. Če bi želeli z režimom pris-topiti k ohranitvi oz. izboljšanju stanja barjanskega okarčka, bi bilo treba pred širšim uvajanjem režimov ponovno popisati rabo in stanje zemljišč in uvesti več različnih režimov, kot pojasnjujemo v nadaljevanju."*

RECENZIJ

Če je v zgornji povedi mišljeno popisovanje rabe in stanja zemljišč po šifrantu rabe kmetijskih zemljišč, opozarjamo, da je ta način popisa s ciljem vzpostaviti naravovarstvene režime (glej recenzijo v prvi alineji k 3. odstavku Uvoda), nezadosten oz. strokovno pomanjkljiv, saj ne vključuje podatkov o vegetacijskem tipu na posamezni površini. Namreč, po omenjenem šifrantu je v okviru ene rabe lahko več različnih vegetacijskih tipov. Tako npr. so v rabo 1321 (Barjanski travnik) na Ljubljanskem barju vključeni zelo različni tipi travnikov, od oligotrofnih do evtrofnih travnikov s popolnoma različnimi tipi travniščne vegetacije, ki za ohranjanje ali celo obnovo oz. prenovo potrebujejo zelo različne rabe oz. ukrepe. Zato je potrebno ukrepe za ohranitev/obnovo definirati na tip travnišča natančno. Določitev tipov travnišč in ostalih vegetacijskih tipov ter njihova geografska umestitev naj temelji na predhodnem kartiranju habitatnih tipov po tipologiji Physis z maksimalno možno nivojsko natančnostjo.

9. odstavek:...*"Glede na to, da gre za vrsto z zelo specifičnimi ekološkimi zahtevami...1. Režim za ohranjanje obstoječih (sub)populacij barjanskega okarčka in/ali ustreznega habitata na parcelah, kjer je vrsta oz. habitat še prisoten..."*

RECENZIJ

- Ponovno neupravičeno, pod težo zahtev Evropske komisije, poudarjanje *specifičnosti vrste* (glej tudi recenzijo v drugi alineji k 3. odstavku Uvoda).
- Če je na parceli prisotna vrsta barjanski okarček, potem je tam prisotno tudi bivališče vrste. Če je na parceli prisoten vegetacijski tip, ki je ustrezno življenjsko okolje za vrsto (npr. barjanskega okarčka), vendar vrste tam ni (npr. disperzijski potencial vrste in struktura krajinskega matriksa ne omogočata naselitve te parcele), potem to ni habitat (= bivališče) vrste. Namreč: slovenski izraz za angl. termin HABITAT je BIVALIŠČE. Vendar, bivališče je le tisti del življenjskega okolja (= fizičen prostor + neživi (abiotiski) dejavniki + živi (biotski dejavniki)), kjer določena vrsta, združba...prebiva oz. ga poseljuje. Če je življenjsko okolje ustrezno za obstoj vrste, pa vrste tam ni, to ni bivališče, temveč se v tem primeru uporablja nadpomenka *življenjsko okolje*.

10. odstavek:...*"Strateški načrt 2023-2027 za območje Ljubljanskega barja predvideva povečanje izvajanja režima na dodatnih 200ha v zadnjem letu izvajanja načrta (t.j. v letu 2027). Za to povečanje predlagamo izvajanje režima na območju, kjer se poleg barjanskega okarčka pojavlja tudi metulj strašničin mravljiščar: 4. Režim za ekstenziviranje travniških površin."*

RECENZIJA

Iz zgornjega zapisa predpostavljamo, da je kot predlagano območje (4. Režim za ekstenziviranje travniških površin.) mišljen sloj C (strašničin mravljiščar) iz datoteke N2k_plačila_LjB_dec2022.shp Gradiva. Če je tako, potem trditev v drugi povedi omenjenega zapisa ni resnična, saj se v predlaganem območju (sloj C) barjanski okarček ne pojavlja; v bližini predlaganega območja je bila vrsta nazadnje opažena pred pribl. 50-imi leti. Pričakovali bi, da so izdelovalci Gradiva s tem seznanjeni, predvsem glede na njihovo izjavo na začetku 6. odstavka Uvoda: *"Z izboljšanjem stanja barjanskega okarčka se ukvarjamo že leta."* Glede na to, da je Intervencija *IRP20 – Plačila Natura 2000 – Ljubljansko barje – cona barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*)* namenjena ohranjanju barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju (str. 923 v SN-SKP_izpis-iz-SFC-7.11.2022.docx), vključevanje predlaganega območja 200 ha s sklicevanjem na prisotnost barjanskega okarčka, ni utemeljeno. Z vidika vzpostavitve ekološkega omrežja za vrsto oz. oligotrofna mokrotna travišča na Ljubljanskem barju, pa je to območje ob pogojih, da se ustrezno poveča (glej recenzijo h Grafičnemu sloju B v točki II. spodaj) in izvede reintrodukcija vrste, smiselno vključiti v cono vrste, ker že vključuje površine z vegetacijo primerno za vrsto *C. oedippus*. Vzpostavljanje nove populacije bi bilo možno zgolj z reintrodukcijo (in predhodnim gojenjem vrste *ex situ*), saj je območje v okolici Bevk izven disperzijskega potenciala vrste, kar pomeni, da ga osebkii iz najbližje populacije (NR Iški morost) ne morejo spontano naseliti. V tem primeru je potrebno tudi nadaljnje naravovarstvene ukrepe na Ljubljanskem barju načrtovati s ciljem vzpostavitve ekološke povezljivosti med obema območjema (Bevke in NR Iški morost). V ustrezno povečanem območju v okolici Bevk bi tako z ohranjanjem obstoječih in vzpostavitvijo novih oligotrofnih do mezotrofnih mokrotnih travišč lahko ohranjali populacije obeh vrst, barjanskega okarčka in strašničinega mravljiščarja, saj so vsaj oligotrofni mokrotni travniki z modro stožko (*Molinia caerulea*) ter primerno številčnostjo zdravilne strašnice (*Sanguisorba officinalis*) in gostiteljskih vrst mravelj ustrezno življenjsko okolje za obe vrsti.

Poglavje **PODROBNEJŠI OPIS POTREB VZPOSTAVLJANJA REŽIMOV NA OBMOČJU LJUBLJANSKEGA BARJA**

Podpoglavje 1. Splošen režim

RECENZIJA

- Glede na našo recenzijo v 1. alineji k 3. odstavku Uvoda, v tem podpoglavju imenovani Splošni režim razumemo kot režim 1. stopnje. Iz tega vidika je med zahteve t.i. Splošnega režima potrebno dodati naslednje prepovedi:
 - 1) Prepoved baliranja sveže pokošene biomase na traviščih (prepoved ti. zelenega baliranja); pokošena biomasa se posuši na travniku in nato odstrani z njega;
 - 2) Prepoved sejanja/dosejavanja tržnih (TTM, TDM, DTM) semenskih mešanic oz. raztrosa t.i. zelenega mulča iz travnikov, ki so sejani/dosejevani s takšnimi mešanicami na travniške površine.
 - 3) Prepoved nasipavanja površin;
 - 4) Prepoved apnenja površin;
 - 5) Prepoved požiganja površin;
 - 6) Prepoved uporabe FFS (za njivske površine v grafičnih slojih B in C naj to velja od leta 2024 dalje; glej recenzijo k podpoglavjema 4. Režim za konverzijo njiv v travnike (površine B) in

5. Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin za vrsto metulja strašničin mravljiščar (površine C));
- 7) Prepoved gnojenja (za njivske površine v grafičnih slojih B in C naj to velja od leta 2024 dalje; glej recenzijo k podpoglavjema 4. Režim za konverzijo njiv v travnike (površine B) in 5. Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin za vrsto metulja strašničin mravljiščar (površine C)).
- V 2. alineji t.i. Splošnega režima je smiselno dodati: *Parcele povsem prerasle z ITRV oz. velike homogene sestoje ITRV naj se pred semenitvijo ITRV kosi strojno večkrat (3–4x) v letu (glej poročilo *Šilc U, Vreš B, Kuzmič F, Behrič S (2022). Popis vegetacije na NRIM za spremljanje učinkovitosti zatiranja zlate rozge. Končno poročilo. ZRC SAZU, Ljubljana 29 str. + 1 digitalna priloga*; https://www.poljuba.si/wp-content/uploads/2023/01/zrc-sazu_nrim_popis-vegetacije_2022.pdf). Namreč, le s takšnim načinom lahko učinkovito zmanjšujemo in omejujemo širjenje ITRV na krajinskem nivoju.
 - Zapis v 4. alineji je zelo posplošen in nenatančen ter posledično vsebinsko pomanjkljiv in nejasen. Namreč, mejice so pomembne krajinske linijske strukture, ki imajo funkcijo (i) ekološkega povezovanja (koridorjev) različnih delov bivališč nekaterih živalskih vrst, (ii) bivališča ali (iii) le dela bivališča (razmnoževališče, prehranjevališče, počivališče, skrivališče, zatočišče,...), zato je treba jasno definirati potrebne in dopustne aktivnosti za njihovo ohranjanje ali morebitno revitalizacijo. Zahteva za vzdrževanje mejic na način, ki predpisuje zgolj ohranjanje fizične oblike mejic (t.i. ohranjanje zveznosti krošenj) ni zadostna. Potrebno je dodati zahteve (s smernicami oz. navodili) za ohranjanje ali povečevanje strukturne (lesnati, zeliščni in pritalni sloj) in sestavne (rastlinske vrste) pestrosti mejic, za odstranjevanje morebitnih ITRV iz mejic in za časovno opredelitev fizičnih posegov (obrezovanje, košnja) v mejice. Potrebno je jasno definirati, kaj pomeni "vzdrževanje na golo". Za ciljno vrsto (barjanski okarček) so mejice, ki so prisotne v bivališču ali na njegovem robu, pomembne ne le kot počivališče ali zatočišče za odrasle osebe v neugodnih vremenskih razmerah (npr. veter, dež, vročina), temveč tudi kot strukture, ki zmanjšujejo previsoko stopnjo disperzije metuljev iz bivališča (glej *Čelik T (2003). Populacijska struktura, migracije in ogroženost vrste *Coenonympha oedippus* v fragmentirani krajini. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, 100 str. + priloge*).
 - V 5. alineji je v zadnjem stavku zapisano: "*Na površinah se lahko vzpostavi ekstenzivni travnik.*" V tej povedi beseda *lahko* izraža nedoločljivost oz. ničesar/nikogar ne zavezuje. Kaj je torej mišljeno s to povedjo? Potrebno je jasno zapisati kdo, kako in kdaj določi, da na tej površini ni potrebno vzpostaviti ekstenzivnega travnika (glede na to, da je to namen naravovarstvenega režima, ki se uvaja v območju Natura 2000 Ljubljansko barje).
 - Potrebno je jasno zapisati, kdo so "*pristojne službe*", ki so navedene v tem podpoglavju ter kakšna je njihova naloga in kako ukrepajo.

Podpoglavje 2. Režim za ohranjanje obstoječih (sub)populacij barjanskega okarčka in/ali ustreznega habitata na parcelah, kjer je vrsta oz. habitat še prisoten (površine A)

RECENZIJ

- Predpostavljamo, da je v tem podpoglavju kot predlagani režim, ki je določen v Strateškem načrtu SKP 2023–2027 za Slovenijo in potrjen s strani EK dne 28. 10. 2022, mišljena Intervencija *IRP20 – Plačila Natura 2000 – Ljubljansko barje – cona barjanskega okarčka (*Coenonympha oedippus*)* (str. 923 v dokumentu: SN-SKP_izpis-iz-SFC-7.11.2022.docx). Če je tako, potem je med zahteve izvajanja potrebno dodati zahtevo *višina košnje je vsaj 15 cm nad tlemi*.
- Glede na našo recenzijo v 1. alineji k 3. odstavku Uvoda, bi v tem podpoglavju imenovani "*Režim...(površine A)*" lahko predstavljal *specifičen režim za oligotrofne mokrotne travnike z modro stožko (Physis kodi: 37.311 in 37.312) in nizka barja (Physis kodi: 54.23 in 54.21)*, vendar le ob upoštevanju naše pripombe h grafičnemu sloju A v datoteki *N2k_plačila_LjB_dec2022.shp* (glej spodaj).

Podpoglavje 3. Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin (površine B)

RECENZIJ

- Iz besedila tega podpoglavja in besedila na straneh 739–740 Strateškega načrta SKP 2023–2027 za Slovenijo sklepamo, da v tem podpoglavju predlagani režim izhaja iz zahtev operacije *BK. 14 Habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov* (str. 739 v dokumentu: SN-SKP_izpis-iz-

SFC-7.11.2022.docx) in ne iz operacije "Ohranjanje vlažnih ekstenzivnih travnikov – VTR". Če je naš sklep pravilen, potem v tem podpoglavju predlagani režim zgolj povzema nekaj zahtev (ne vse) iz upravljalvskega dela omenjene operacije BK. 14 in glede nanjo ni v ničemer dopolnjen – kot so to zapisali izdelovalci Gradiva.

- Enak režim (t.j. izbrane zahteve iz omenjene operacije BK.14) za vse travniške tipe vegetacije v sloju B je strokovno zgrešen, saj so travišča v tem sloju glede na tip vegetacije zelo različna. Izdelovalci Gradiva ta problem zelo poenostavljeno naslavljajo z dvema tipoma rabe: intenzivni in polintenzivni travniki, vendar, iz vidika travniških tipov to ne pomeni tudi le dveh tipov travnikov, temveč mnogo več. V tem sloju (B) je cel spekter travniških tipov, od intenzivnih, različno vlažnih, zgolj ali pretežno s tržnimi travnimi mešanici sejanih travnikov do visokega šašja, visokega steblikovja in ekstenzivnih mezotrofnih vlažnih travnikov ter celo redkih površin ekstenzivnih oligotrofnih mokrotnih travnikov s fragmenti nizkega barja s srhkim in prošenim šašem (ki so življenjsko okolje barjanskega okarčka). Prvi potrebujejo za premeno v ekstenzivne vlažne mezotrofne ali oligotrofne travnike povsem drugačno rabo kot je tista za ohranjanje zadnje navedenih. Za prenavo prvih bo vsaj v prvih letih verjetno potrebno na celotni površini travnika več košenj v letu (z odstranitvijo pokošene biomase) – pred semenitvijo obstoječih trav/rastlinskih vrst in obvezno bi morale biti dosejevanje z avtohtonimi, lokalnimi travniškimi semenskimi mešanici ali z raztrošeno sveže pokošeno biomaso (t.i. zelenim mulčem) iz ustrezno izbranih travnikov glede na cilj prenove. Namreč, v podpoglavju je navedeno, da je na površinah v sloju B "prednostni cilj vzpostavitev ustreznega habitata za vrsto" (beri: barjanskega okarčka), ki vključuje ekstenziviranje rabe". Poleg tega piše, da se "na teh površinah" (beri: "travniki z različnimi načini upravljanja" v grafičnem sloju B) pojavlja tudi kosec (*Crex crex*) in "je potrebno režim oblikovati upoštevajoč ekološke zahteve obeh vrst". Na Ljubljanskem barju življenjsko okolje barjanskega okarčka in kosca ni enako: prvi potrebuje oligotrofne mokrotne travnike z modro stožko in nizka barja (glej recenzijo k podpoglavju 2), drugi potrebuje višjo in gostejšo zeliščno vegetacijo kot prvi, zato se pojavlja predvsem na mezotrofnih mokrotnih travnikih (Physis: 38.222), v sestojih visokega šašja (53.2) in visokega steblikovja (37.11), lahko tudi v vegetacijskem mozaiku navedenih treh tipov in oligotrofnih mokrotnih travnikov. Iz tega primera je ponovno razvidno, da nekakšno *povprečenje* zahtev režima, s ciljem upoštevati ekološke potrebe obeh vrst, ni ustrezno, temveč je potrebno za različne tipe mokrotnih travnišč uvajati tudi specifične režime (glej recenzijo v 1. alineji k 3. odstavku Uvoda).
- Zahtevi iz predlaganega režima, "gnojenje ni dovoljeno" (op. če to ne bo že zahteva Splošnega režima) in "mulčenje ni dovoljeno" sta ustrezni.
- Med zahteve režima je potrebno dodati (op. če to ne bosta že zahtevi Splošnega režima) zahtevi: (1) prepoved sejanja/dosejavanja tržnih semenskih mešanic oz. raztrosa t.i. zelenega mulča iz travnikov, ki so sejani/dosejevani s takšnimi mešanici; (2) parcele povsem prerasle z ITRV oz. velike homogene sestojne ITRV naj se pred semenitvijo ITRV kosi strojno večkrat (3–4x) v letu.
- Letna frekvenca košnje oz. v režimu predlagani datumi košnje so ustrezni zgolj za oligotrofna (npr. HT 6410, HT 7230 in košnja po 1. 8.) do mezotrofna ekstenzivna mokrotna travišča (npr. Physis kode 38.2221-S1, 38.2222-S1; 53.2, 37.11 in košnja po 1. 7.), vendar zgolj ob hkratni veljavnosti obeh zahtev iz spodnje alineje (puščanje nepokošenega dela). Za ostale tipe travnišč iz sloja B (npr. intenzivni evtrofni travniki) je pozna košnja 1x v letu neustrezna z vidika cilja premene obstoječih tipov v travišča, ki bodo ustrezno življenjsko okolje za barjanskega okarčka in/ali kosca (glej 2. alinejo zgoraj). V grafičnem sloju B se na travniških ob lščici pojavlja tudi vrsta strašniččin mravljiščar (*Phengaris teleius*). Z vidika izboljšanja njenega ohranitvenega stanja v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, bi bilo potrebno na oligotrofnih mokrotnih travnikih košnjo dopustiti šele po 1. septembru.
- Za oligotrofna do mezotrofna ekstenzivna mokrotna travišča je potrebno dodati zahtevi: (1) obvezno je puščanje strnjene nepokošenega dela, ki naj znaša vsaj 20 % travnišč in se pokosi naslednje leto oz. čez 2–3 leta, odvisno od tipa travnišč; nepokošena površina se naj prostorsko izmenjuje med leti, vendar nikoli to ne sme biti le najslabši/robni del travnišč, ampak površina s sestojem za ciljni tip travnišč značilnih združbotvornih rastlinskih vrst; (2) višina košnje je vsaj 15 cm nad tlemi.
- Košnja od zunanega roba travnika proti sredini s puščanjem t.i. nepokošenega rešilnega otoka v velikosti največ 20 x 20 m v sredini travnika, je neustrezna, saj že na samem travniku (kot tudi iz krajinskega vidika) ustvarja prostorsko izoliran fragment. V izoliranem otoku preživele živalske vrste, ki jim okoliška pokošena površina predstavlja nepremostljivo oviro za umik oz. iskanje zavetja, so bolj izpostavljene plenilcem in neustreznim abiotičnim dejavnikom (T, vlaga, osončenost, padavine,...).

- V režimu je potrebno jasno definirati kazalnike stanja travišča, ki predstavljajo mejnik, ko travišče lahko preide v režim, ki je definiran za grafični sloj A.
- Organizmi za svoj obstoj potrebujejo določene ekološke razmere, jih ne zahtevajo. Zato je pravilna uporaba besedne zveze *ekološke potrebe* in ne *ekološke zahteve*.

Podpoglavje 4. Režim za konverzijo njiv v travnike (površine B)

RECENZIJA

- 2. stavek "Zaradi preteklega izsuševanja in intenzifikacije kmetijske rabe so na območju potencialnega pojavljanja barjanskega okarčka nastale tudi njive" je potrebno popraviti v *Zaradi preteklega IN ŠE VEDNO PRISOTNEGA izsuševanja TRAVIŠČ in intenzifikacije kmetijske rabe so V območju NEKDANJEGA pojavljanja barjanskega okarčka nastale tudi njive*.
- Zapisi v treh alinejah drugega odstavka niso režim, saj ne definirajo aktivnosti (z izjemo prepovedi gnojenja z letom 2026), ki jih mora lastnik/upravljaec njiv, poleg zahtev iz splošnega režima, izvajati za premeno njiv v travnike. Poleg prepovedi gnojenja in uporabe FFS (glej 3. in 4 alinejo spodaj) bodo na njivskih površinah za premeno v travniške potrebne tudi druge aktivnosti, npr. odstranjevanje zgornje plasti tal (za zmanjšanje hranljivosti tal; znižanje nivoja zemljišča lahko pomeni tudi povečanje namočenosti tal), vzpostavljanje izvornih gradnikov travne ruše za ciljne travniške tipe, sejanje semen in/ali t.i. zelenega mulča združbotvornih rastlinskih vrst iz ciljnih travniških tipov, obstoječi vegetaciji časovno (lahko tudi 2–3x letno) in prostorsko (lahko tudi na celotni površini) prilagojena košnja itd. Zato je za lastnike njivskih površin potrebno izdelati smernice oz. nabor aktivnosti, ki so dopustne, poleg upoštevanja zahtev iz splošnega režima, za premeno njiv v travnike. V to pripravo je smiselno vključiti tudi strokovnjake s področij agronomija, pedologija, hidrologija in ekologija/varstvena biologija.
- Zahteva v 2. alineji drugega odstavka je neustrezna in škodljiva s stališča naravovarstvenih ciljev v območju grafičnega sloja B, ker do leta 2026 dopušča gnojenje. To pomeni, da se bo dodaten dušik in druge spojine iz mineralnih in organskih gnojil vnašalo na njive (in spiralo na sosednje površine) v tem sloju še tri leta (2023, 2024, 2025), kar je nedopustno z vidika naravovarstvenih ciljev za to območje. Prepoved gnojenja je potrebno uvesti z letom 2024.
- Prepoved uporabe FFS bi bilo tudi na njivskih površinah potrebno z vidika naravovarstvenih ciljev uvesti že leta 2023 (glej recenzijo k podpoglavju 1). Glede na to, da se je izvajanje nekaterih intervencij SKP iz nacionalnega SN 2023–2027 morebiti že začelo (leto 2023), je prepoved uporabe FFS treba uvesti z letom 2024 (iz enakih razlogov kot prepoved gnojenja – glej zgornjo alinejo).
- Zahteva v 3. alineji drugega odstavka je neustrezen kriterij s stališča naravovarstvenih ciljev v območju grafičnega sloja B, ker je raba 1300 (trajni travnik) po Šifrantu rabe kmetijskih zemljišč definirana kot "površina porasla s travo, deteljami in drugimi krmnimi zelmi, ki se jo redno kosi oziroma pase...oz. tudi površina, porasla s posameznimi drevesi, kjer gostota dreves ne presega 50 dreves/hektar". Detelje in druge metuljnice iz tržnih travno-deteljnih mešanic ter druge krmne zeli nikakor ne sodijo v proces prenove njiv v ciljne travniške tipe grafičnega sloja B! Gostota 50 dreves/ha pri enakomerni razporeditvi dreves pomeni nasad (plantažo), pri zgostitvi dreves tako, da se krošnje stikajo, pa pomeni gozdni otok, ki zavzema vsaj 10–20 % površine 1 ha (odvisno od velikosti dreves), kar je nedopustno z vidika vzpostavitve ciljnih travniških tipov (t.j. oligotrofnih in mezotrofnih travišč) v grafičnem sloju B.
- V režimu je potrebno jasno definirati kazalnike stanja površine, ki predstavljajo mejnik, ko površina lahko preide v "Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin (površine B)" (podpoglavje 3).

Podpoglavje 5. Režim za ekstenziviranje rabe travniških površin za vrsto strašničar mravljiščar (površine C)

RECENZIJA

- Enak režim (t.j. enaki ukrepi) za vse travniške tipe v sloju C je strokovno neustrezen, saj so travišča v tem sloju glede na tip vegetacije različna (glej tudi recenzijo k podpoglavju 3). Predlagani režim z dopolnitvami (v 2. alineji, glej spodaj) je ustrezen le za ekstenzivne oligotrofne do mezotrofne mokrotne travnike. Evtrofne vlažne travnike v intenzivni rabi in/ali dosejevane s tržnimi rastlinskimi mešanicami bo v procesu premene v ekstenzivne mezotrofne in oligotrofne sprva potrebno kositi večkrat v letu na celotni površini travnika, odstranjevati pokošeno biomaso in jih dosejevati z avtohtonimi, lokalnimi travniškimi

semenskimi mešanicami ali z raztrošeno sveže pokošeno biomaso (t.i. zelenim mulčem) iz ustrezno izbranih travnikov glede na cilj prenove.

- Glede na naš komentar v recenziji k 10. odstavku poglavja Uvod iz Gradiva (glej zgoraj) in z vidika izboljšanja ohranitvenega stanja vrste strašničnin mravljiščar (*Phengaris teleius*) v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, bi bilo potrebno v grafičnem sloju C vsaj na površinah, kjer se je strašničnin mravljiščar pojavljal v zadnjih petih letih (t.j. v obdobju 2018–2022, pribl. 20–30 ha, osrednji del populacije na Ljubljanskem barju), režim začeti izvajati že v letu 2024. Pri tem je v predlaganem režimu potrebno prvo alinejo spremeniti v *košnja je dovoljena po 1. septembru*, in dodati zahtevi: (1) obvezno je puščanje strnjenelega nepokošenega dela, ki naj znaša vsaj 20 % travišča in se pokosi naslednje leto (mezotrofna travišča) ali čez 2 leti (oligotrofna travišča); nepokošena površina se naj prostorsko izmenjuje med leti, vendar nikoli to ne sme biti le najslabši/robni del travišča, ampak površina s sestojem za ciljni tip travišča značilnih združbotvornih rastlinskih vrst; (2) višina košnje je vsaj 15 cm nad tlemi.
- Med zahteve režima v grafičnem sloju C je potrebno dodati (op. če to ne bosta že zahtevi Splošnega režima) zahtevi: (1) prepoved sejnanja/dosejavanja tržnih semenskih mešanic oz. raztroša t.i. zelenega mulča iz travnikov, ki so sejani/dosejevani s takšnimi mešanicami; (2) parcele povsem prerasle z ITRV oz. velike homogene sestoje ITRV naj se pred semenitvijo ITRV kosi strojno večkrat (3–4x) v letu.
- Za njivske površine v grafičnem sloju C naj veljajo enaka pravila/zahteve kot smo jih zapisali v 2., 3., 4., 5. in 6. alineji recenzije k podpoglavju 4.

Podpoglavje 6. Analiza kmetijske rabe tal in GERK-ov

RECENZIJA

- Skladno z našim strokovnim mnenjem glede časovnega vključevanja njivskih površin v predlagana režima (podpoglavje 4, 3. alineja in podpoglavje 5, 4. alineja) se naj popravi časovnica tudi v tretji tabeli ("*Predvideno časovno vključevanje površin (GERK) v sistem Natura 2000 plačil (vrednosti so okvirne)*").
- V drugi tabeli ("*Analiza GERK-ov v sloju Natura 2000 plačila (vrednosti so okvirne)*") je seštevek velikosti vseh površin napačen (623 ha): pravilno je 613 ha.
- Upošteva podatke iz druge tabele sklepamo, da je predzadnja vrstica v tretji tabeli ("*režim strašničnin mravljiščar, GERK raba 1100, 10 ha*") odveč, saj je teh 10 ha rabe 1100 vključenih že v 4. vrstico ("*režim konverzija njiv v travnike, GERK raba 1100, 1131, 108 ha*"). Če je tako, sta v tej tabeli napačna tudi seštevka v zadnji vrstici 4. stolpca ("*623 ha*") in v 2. vrstici 5. stolpca ("*223 ha*"). Ne glede na pravilnost našega sklepanja glede omenjenih 10 ha GERK rabe 1100 pri strašničninem mravljiščarju, je napačen seštevek v zadnji vrstici 5. stolpca ("*623 ha*"): pravilno je 633 ha upošteva trenutni številki v 2. in 3. vrstici tega stolpca, oz. 613 ha upošteva naš popravek.

Poglavje ZAKLJUČEK

RECENZIJA

Strinjamo se z avtorji Gradiva, da je " *uvedba uniformnega režima za namene vzpostavljanja habitata za barjanskega okarčka, kot je predviden v Strateškem načrtu, ...za ohranjenost narave škodljiva.*" Iz enakih razlogov je zato strokovno neustrezno predlagati (kot so to storili avtorji Gradiva) *uniformni režim* za vse travniške površine v grafičnem sloju B (ekstenzifikacija travnikov) in *uniformni režim* za vse travniške površine v grafičnem sloju C (strašničnin mravljiščar) (glej naše strokovne pripombe k podpoglavjema 3. in 5. Gradiva).

II. Datoteka z vrisanimi tremi conami/sloji (A – barjanski okarček prisoten, B – ekstenzifikacija travnikov, C – strašničin mravljiščar (ime datoteke: N2k_plačila_LJB_dec2022.shp)

RECENZIJA

Grafični sloj A (barjanski okarček prisoten; 9,71 ha)

- Grafični sloj je izrisan po mejah parcel, zato vključuje tudi površine, ki niso ne bivališče barjanskega okarčka, ne ustrezno življenjsko okolje te vrste, npr. visoko steblikovje z brestovolistnim osladom, visoko šašje, gozdno sitčevje, črnojelševje; glej Prilogo 1 poročila *Šilc U, Vreš B, Sajko I (2019). Začetno kartiranje habitatnih tipov na območju Naravnega rezervata Iški morost v okviru projekta PoLJUBA, št. OP20.02644. Končno poročilo. ZRC SAZU, Ljubljana, 13 str. + 1 digitalna priloga*; <https://www.poljuba.si/wp-content/uploads/2020/01/zacetno-kartiranje-habitatnih-tipov-na-obmocju-nrim-sklop2-odd.pdf> in Prilogo 5.2 poročila *Petrinec V in sod. (2021). Kartiranje negozdskih habitatnih tipov za potrebe daljninskega zaznavanja. Končno poročilo. LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011). e-Zavod, Ptuj. 35 str.*.
- V sloju manjkajo površine, ki so bivališče barjanskega okarčka oz. kjer so se odrasli osebki vrste pojavljali v letih 2021 in 2022 (glej Prilogi 1 k poročiloma: *Čelik T. (2021). Povečanje velikosti populacije in izboljšanje stanja ohranjenosti vrste barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) na Ljubljanskem barju s suplementacijo in reintrodukcijo osebkov. Drugo poročilo. Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU, Ljubljana, 28 str. + digitalna priloga*; <https://www.poljuba.si/wp-content/uploads/2021/12/zrc-sazu-poljuba-reintrodukcija-barjanskiokarce-2porocilo-za-javnost.pdf>; in *Čelik T. (2022). Povečanje velikosti populacije in izboljšanje stanja ohranjenosti vrste barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*) na Ljubljanskem barju s suplementacijo osebkov. Končno poročilo. Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU, Ljubljana, 30 str. + digitalna priloga*; <https://www.poljuba.si/wp-content/uploads/2022/10/suplementacija-okarcek-zrcsazu-koncnoporocilo.pdf>).

Grafični sloj B (ekstenzifikacija travnikov; 560, 94 ha)

- Sloj obsega tri območja: (i) območje med NR Iški morost in cesto Ig-Škofljica (pribl. 540 ha), (ii) območje JV od Bevk (pribl. 15 ha) in (iii) območje J od Podblata (pribl. 4 ha). Za ta sloj je predlagani režim opisan v podpoglavju 3 Gradiva, kjer je zapisano "Gre za površine, ki v naravi predstavljajo travnike z različnimi načini upravljanja (intenzivno, pol-intenzivno) in predstavljajo potencial za širitev obstoječih (sub)populacij barjanskega okarčka in njihovo povezljivost. Na teh površinah je zato prednostni cilj vzpostavitev ustreznega habitata za vrsto, ki vključuje ekstenzivanje rabe. Na teh površinah se pojavlja tudi kosec. Zato je potrebno režim oblikovati upoštevajoč ekološke zahteve obeh vrst.". Glede na ta zapis je nerazumljivo, zakaj je v zahodnem delu Ljubljanskega barja za ta režim predlagano le omenjenih, prostorsko izoliranih 15 ha. S stališča ohranjanja in vzpostavljanja ciljnih tipov travnikov (t.j. oligotrofna do mezotrofna mokrotna travišča) v tem območju je uvedba ustreznega režima vsekakor smiselna. Vendar, z vidika dolgoročne vzpostavitve ekološkega omrežja za ciljno vrsto oz. ciljni tip travišč v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, je že sedaj smiselno to površino 15 ha povečati v območje (Z, J in V od Bevk), ki bo skupaj s slojem C obsegalo vsaj 500 ha in tako omogočilo obstoj oz. vzpostavitev viabilnih populacij vrst ekološko vezanih na oligotrofna/mezotrofna mokrotna travišča v tem delu Ljubljanskega barja. Nadaljnja vzpostavitev ekološke povezljivosti med območjema (i) in (ii) (t.j. vzpostavitev ekološkega omrežja za ciljni vrsti/tip travišč) pa bo zahtevala še dodatno vključitev površin med obema območjema in njihovo obnovo.
- V območju (i) je potrebno povečati osrednji del, t.j. del severno od naselij Brest, Matena in Iška Loka in omejen na zahodu z reko Iško ter na vzhodu z Ižansko cesto, saj je v obstoječem izrisu ta del širok največ 800 metrov, v približno 1/3 dolžine pa le med 280 in 450 metrov. To je premalo z vidika rabe okoliških površin (večinoma le njive!), ki ne bodo podvržene zahtevam Splošnega režima. To pomeni, da se bo na površinah severno in južno od tega ozkega pasu (280–800 m) lahko vzdrževalo odvodne jarke, gnojilo, uporabljalo FFS itd. Zaradi prostorsko obsežnih učinkov navedenih škodljivih aktivnosti, je omenjeni osrednji del preozek, zato ga je potrebno na celotni dolžini razširiti na vsaj 1 km. Iz enakega razloga je v območju (i) potrebno povečati skrajni JV del, in sicer od bivališča obstoječe populacije barjanskega okarčka, kjer so se odrasli osebki vrste pojavljali v letih 2021 in 2022, t.j. zahodno in vzhodno od potoka Podvin (glej 2. alinejo recenzije h grafičnemu sloju A) proti severu.

- V območju (iii) je ciljna vrsta izumrla pred dobrimi 10-imi leti. Jugovzhodno od tega območja, t.j. v nadaljevanju doline Strajanov breg proti povirju, sicer že obstajajo za ciljno vrsto majhne primerne površine, vendar zaradi obstoječe sestave in strukture krajine med območjema (i) in (iii), spontana kolonizacija iz najbližje populacije (Ig–Škofljica) v dolino Strajanov breg ni mogoča. Naselitev osebkov v dolino Strajanov breg bi bila mogoča zgolj z reintrodukcijo osebkov, vendar bi bila tako nastajajoča nova populacija popolnoma izolirana in omejena na premajhno bivališče (max. 6 ha) za dolgoročno preživetje vrste v tem območju. Zato bi bila reintrodukcija smiselna le v primeru, da se za vrsto predhodno vzpostavi ekološko (strukturno) povezljivost med območjema (i) in (iii), kar pomeni med njima ustvariti za vrsto prehodni krajinski matriks z vmesnimi habitatnimi krpami. Z vidika fizičnih ovir (npr. Glavna cesta II. kategorije med Gumniškim in Pijavskim hribom; obsežnost gozdnatih gričev) v sedanji krajini pa je to zelo težko izvedljivo. V območju Natura 2000 Ljubljansko barje bi naravovarstvena prioriteta za vzpostavitev ekološkega omrežja oligotrofnih (in mezotrofnih) mokrotnih travišč, ki omogoča obstoj viabilnih populacij rastlinskih in živalskih vrst, ki so ekološki gradniki tega ekosistema, morali biti območji (i) in (ii) ter krajinski matriks med njima.
- V zahteve Splošnega režima (v datoteki *N2k plačila_barje_utemeljitev_14122022-1*) so vključeni le terciarni jarki (odvodniki III. reda), medtem ko so odvodniki II. reda izključeni iz grafičnega izrisa sloja B čeprav ležijo *v ali na meji* izrisanem(ga) sloju(a). Z vidika cilja vzpostaviti oligotrofna in mezotrofna mokrotna travišča bi bilo smiselno pridobiti mnenje hidrološke stroke, če bo vključitev le terciarnih odvodnikov dovolj za doseg naravovarstvenega cilja, oz. kakšen bi bil učinek, če bi v zahteve Splošnega režima vključili tudi dele odvodnikov II. reda, ki potekajo *v ali na meji* sloja B.

Grafični sloj C (strašničin mravljiščar; 119, 02 ha)

V zahteve Splošnega režima (v datoteki *N2k plačila_barje_utemeljitev_14122022-1*) so vključeni le terciarni jarki (odvodniki III. reda), medtem ko so odvodniki II. reda izključeni iz grafičnega izrisa sloja C čeprav ležijo *v ali na meji* izrisanega sloja. Z vidika cilja vzpostaviti oligotrofna in mezotrofna mokrotna travišča bi bilo smiselno zahtevati mnenje hidrološke stroke, če bo vključitev le terciarnih odvodnikov dovolj za doseg naravovarstvenega cilja, oz. kakšen bi bil učinek, če bi v zahteve Splošnega režima vključili tudi dele odvodnikov II. reda, ki potekajo *v ali na meji* sloja C.

KLJUČNE UGOTOVITVE RECENZIJ

- 1) Ugotovitev avtorjev Gradiva, da enoten režim (enaki ukrepi, izhajajoči iz zahtev Intervencije Plačila Natura 2000 – Ohranjanje barjanskega okarčka na Ljubljanskem barju v Strateškem načrtu SKP 2023–2027 za Slovenijo, str. 923) rabe zemljišč v območjih, ki so heterogena z vidika prisotnosti tipov življenjskih okolij (habitatnih/vegetacijskih tipov), ni primeren način za ohranjanje in obnavljanje ciljnih tipov travišč in vrst v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, je strokovno ustrezna.
- 2) Predlog avtorjev Gradiva, da se za ohranjanje in obnavljanje ciljnih tipov travišč in populacij ciljnih vrst v območju Natura 2000 Ljubljansko barje uvede več režimov, je sicer strokovno ustrezen, vendar zelo pomanjkljiv z vidika heterogenosti prisotnih habitatnih/vegetacijskih tipov, saj vključuje le pet režimov: splošnega, tri za travniške površine (grafični sloji A, B, C) in enega za njivske površine oz. njihovo premeno v travniške. Slednji dejansko ni režim, saj razen prepovedi gnojenja z letom 2026, ne definira aktivnosti, ki jih mora lastnik/upravljavec njiv izvajati za premeno njiv v travnike.
- 3) Predlog avtorjev Gradiva, da se izvaja uniformni režim na vseh travniških površinah v grafičnih slojih B in C je strokovno neustrezen, saj so v obeh omenjenih slojih prisotni različni tipi travnikov, za katerih ohranjanje ali obnovo v ciljne tipe travišč so potrebni različni ukrepi in načini rabe.
- 4) V predlaganih petih režimih so strokovno ustrezne naslednje zahteve rabe zemljišč: prepoved vzdrževanja terciarnih odvodnikov in izdelave novih, prepoved paše, gnojenja, mulčenja in baliranja pokošene biomase na travnikih v plastično folijo. Navedene zahteve sodijo med

najpomembnejše za ohranjanje in obnavljanje ciljnih tipov travišč in populacij ciljne vrste v območju Natura 2000 Ljubljansko barje.

- 5) Kljub navedbi v zgornji alineji, so v Gradivu predlagani režimi vsebinsko neustrezni, saj manjkajo nekatere zahteve, ki so ključne za ohranjanje in obnavljanje ciljnih tipov travišč in populacij ciljne vrste; nekatere zapisane zahteve so časovno in/ali prostorsko neustrezno definirane in vsebinsko pomanjkljive.
- 6) V predlaganih režimih manjkajo kazalniki stanja površin, ki predstavljajo mejnik, ko površina v obnovi preide v drug način rabe oz. v drug režim. Kazalnik, ki je definiran kot mejnik za spremeno njivske površine v travniško (t.j. raba 1300) je strokovno neustrezen.
- 7) Predlagani sloji v grafični datoteki Gradiva so premajhni (sloj B), vsebinsko pomanjkljivi in/ali nenatančni (sloja A in C).
- 8) Nekateri izračuni površin v tabelah poglavja "Analiza kmetijske rabe tal in GERK-ov" so napačni.
- 9) Nekateri strokovni izrazi, uporabljeni v besedilu, niso pravilni (npr. ekološke zahteve) ali pa so strokovno neustrezno uporabljeni (npr. habitat, povezljivost populacij).

POVZETEK RECENZIJ

- **Splošni režim** (obvezujoč za površine v slojih A, B, C) z vsebinskimi dopolnitvami, ki smo jih predlagali v recenziji k podpoglavju 1, je nujno uvesti čim prej (v letu 2023), saj je predpogoj za ohranitev še obstoječih ter nadaljnjo vzpostavitev in obnovo ciljnih tipov travišč (oligotrofna do mezotrofna mokrotna travišča) in nanje ekološko vezanih živalskih vrst v območju Natura 2000 Ljubljansko barje. Uvedba vsebinsko dopoljenega Splošnega režima namreč pomeni takojšnje prenehanje škodljivih vplivov, ki jih povzročajo obstoječe kmetijske prakse/ukrepi ter načini vzdrževanja in čiščenja odvodnih jarkov na Ljubljanskem barju. S ciljem vzpostaviti ekološko omrežje ciljnih tipov travišč, je potrebno povečati površino grafičnega sloja B in popraviti grafični sloj A v skladu s pripombami, ki smo jih navedli v recenziji k datoteki *N2k_plačila_LjB_dec2022.shp*.
- Uvedba uniformnega režima (t.j. enakih ukrepov) za vse (različne) **tipe travišč v sloju B in v sloju C** je strokovno neustrezna, saj so za ohranitev ali obnovo različnih tipov travišč potrebni različni ukrepi. Zato je potrebno ukrepe za ohranitev/obnovo definirati na tip travišča natančno. Določitev tipov travišč in njihova geografska umestitev naj temelji na predhodnem kartiranju habitatnih tipov po tipologiji Physis z maksimalno možno nivojsko natančnostjo (in nikakor ne na podlagi rabe kmetijskih zemljišč!). Za travišča v obnovi je potrebno jasno definirati kazalnike stanja površine, ki predstavljajo mejnik, ko površina preide v drug tip rabe.
- Za **njivske površine** v grafičnih slojih B in C zapisana prepoved gnojenja je neustrezna, ker gnojenje dopušča do leta 2026 (sloj B) oz. 2027 (sloj C). To pomeni, da se bo dodaten dušik in druge spojine iz mineralnih in organskih gnojil vnašalo na njive (in spiralo na sosednje površine) v omenjenih grafičnih slojih še tri oz. štiri leta (2023, 2024, 2025 oz. 2026), kar je nedopustno z vidika naravovarstvenih ciljev v obeh območjih. Prepoved uporabe FFS v grafičnih slojih B in C v Gradivu sploh ni predvidena. Iz navedenih razlogov predlagamo, da se za njivske površine v grafičnih slojih B in C prepoved gnojenja in uporabe FFS uvede že z letom 2024 (glede na to, da se je izvajanje nekaterih intervencij SKP iz nacionalnega SN 2023–2027 morebiti že začelo in posledično verjetno to v letu 2023 ni izvedljivo). Zahteva, da morajo njivske površine po letu 2030 (sloj B) oz. 2031 (sloj C) izpolnjevati zahteve za rabo 1300, je neustrezen kriterij s stališča naravovarstvenih ciljev v obeh območjih. Namreč, detelje in druge metuljnice iz tržnih travno-deteljnih mešanic, druge krmne zeli in drevesa (op. to so tipi rastlinstva definirani v rabi 1300 po Šifrantu rabe kmetijskih zemljišč) nikakor ne sodijo v proces prenove njiv v ciljne travniške tipe v grafičnih slojih B in C. Zato je potrebno jasno definirati kazalnike stanja površine, ki predstavljajo mejnik, ko njivska površina lahko preide v rabo travniške površine. Za lastnike njivskih površin je potrebno izdelati smernice oz. nabor aktivnosti, ki so dopustne, poleg upoštevanja zahtev iz splošnega režima, za spremeno njiv v travnike. V izdelavo smernic oz. navodil je smiselno vključiti tudi strokovnjake s področij agronomija, pedologija, hidrologija in ekologija/varstvena biologija.

- Z vidika izboljšanja **ohranitvenega stanja vrste strašničin mravljiščar** (*Phengaris teleius*) v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, je potrebno v grafičnem sloju C vsaj na površinah, kjer se je strašničin mravljiščar pojavljal v zadnjih petih letih (t.j. v obdobju 2018–2022, pribl. 20–30 ha, osrednji del populacije na Ljubljanskem barju), že v letu 2024 začeti izvajati režim z dopolnitvami, ki smo jih navedli v recenziji k podpoglavju 5.
- Z vidika cilja ohraniti še obstoječa ter vzpostaviti/obnoviti oligotrofna do mezotrofna mokrotna travišča in populacije nanje ekološko vezanih živalskih vrst v območju Natura 2000 Ljubljansko barje, bi bilo smiselno pridobiti mnenje hidrološke stroke, če bo **vklučitev le terciarnih odvodnikov** v zahteve Splošnega režima dovolj za dosego naravovarstvenega cilja, oz. kakšen bi bil učinek, če bi v zahteve Splošnega režima vključili tudi dele odvodnikov II. reda, ki potekajo *v ali na meji* slojev B in C.

Izdelovalci recenzije:

Dr. Tatjana Čelik, dr. Branko Vreš, dr. Filip Kuzmič, dr. Urban Šilc
Biološki inštitut Jovana Hadžija ZRC SAZU
Raziskovalna postaja Barje ZRC SAZU
Zagorica 20, 1292 Ig